فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی، سال هفدهم، شماره شصت و نهم، ص۶۶-۳۹، پاییز ۱۴۰۲
Scientific Quarterly of Research on Addiction, Vol. 17, No. 69, P 39-66, Autumn 2023

مقاله پژوهشی
Research Article

بررسی تجارب زیسته جوانان مصرف‌کننده مواد در فرحزاد تهران: یک مطالعه پدیدارشناختی*

داود میرزائی مقدم[۱]، طهمورث شیری[۲]، رضاعلی محسنی[۳]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۲۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۱۳

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی تجارب زیسته جوانان مصرف‌کننده مواد در فرحزاد تهران انجام شد. **روش**: روش پژوهش کیفی از نوع پدیدارشناسی تفسیری بود. جامعه پژوهش شامل مصرف‌کنندگان مواد جوان فرحزاد تهران بود که بر اساس نمونه‌گیری هدفمند و با استفاده از تکنیک اشباع داده‌ها، ۳۵ نفر (۲۰ مرد و ۱۵ زن) در سال ۱۴۰۱ انتخاب شدند. جمع‌آوری داده‌ها با روش مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش استراوس و کوربین انجام گرفت. **یافته‌ها:** یافته‌ها نشان داد مثلث خانواده، فرد، و اجتماع با میانجی‌گری عوامل خانوادگی، اجتماعی، فردی، اقتصادی، فرهنگی، و روان‌شناختی به همراه شخصیت‌های نابسنده و مستعد و دارای مشکلات رفتاری در پیدایش و شکل‌گیری زیست‌جهان زندگی اعتیادی مطالعه‌شوندگان، موثر بود. **نتیجه‌گیری**: بر پایه تجربیات زیسته، افراد مورد مطالعه با دید فردیت‌محور به دنبال ارزش‌گذاری کنش‌های خود در میان همتایان بوده و برای جبران فقدان‌ها، محرومیت‌ها، افزایش کیفیت دوستی، تکمیل اوقات فراغت، و فراموشی ناکامی‌ها و مشکلات رفتار وابستگی به مصرف مواد را تا آنجا ادامه دادند که موجب ایجاد زیست‌جهان اعتیادی و قفل‌شدگی آنان در گرداب سقوط و افول مصرف مواد شد. مداخلات جامع، شامل حمایت‌های اقتصادی، خانوادگی، اجتماعی، و روانی به این گروه از جوانان پیشنهاد می‌شود.

کلیدواژه‌ها: تجربه زیسته، جوانان مصرف‌کننده مواد، پدیدارشناختی

*. مقاله حاضر برگرفته از رساله دکترای نویسنده اول در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی است و با حمایت مالی ستاد مبارزه با موادمخدر به سرانجام رسیده است.

۱. دانشجوی دکترای تخصصی، گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۲. نویسنده مسئول: دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. پست الکترونیک: shiri.tahmures@gmail.com
۳. دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

مقدمه

جامعه امروزی در دهه‌های اخیر تغییرات اجتماعی و دگرگونی‌های عمیقی را در ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی تجربه کرده است (نعمتی، بدری گرگری، ادیب و کاشفی، ۱۴۰۲) و با وجود بهره‌مندی از ره‌آوردهای گوناگون مدرنیته، آسیب‌های اجتماعی گوناگون، نظام اجتماعی را تهدید می‌کند. در این میان، همنوایی اعضای جامعه با ارزش‌ها و هنجارهای آن به انجام صحیح و مطلوب کارکردهای آن کمک می‌کند و اگر اعضای جامعه هنجارهای اجتماعی را نادیده بگیرند، جامعه دچار بی‌سازمانی و بی‌نظمی می‌شود (قاسم‌زاده، ۱۴۰۲).

اختلال مصرف موادمخدر با توجه به گستره بروز و شیوع آن در جوامع مختلف، به عنوان یک مسئله اجتماعی، برای بسیاری از دولت‌ها، متخصصان، صاحب‌نظران و خانواده‌ها، دغدغه شده است (نعمتی و همکاران، ۱۴۰۲). اعتیاد به مصرف مواد مخدر، یک امر اجتماعی کلی و به مثابه واقعیت اجتماعی[1] است که وجوه ارتباطی در هم تنیده‌ای دارد و به باور کارشناسان، چالش اجتماعی پیچیده‌ای است که دامنه آسیب‌زایی آن گروه سنی، شغلی و تحصیلی خاصی را نمی‌شناسد (اندرسون[2]، ۲۰۱۶) و به طور قابل‌توجهی بسیاری از حوزه‌های زندگی جوانان (سلامت جسم و روان، زندگی اجتماعی، الگوهای دوست‌یابی و ازدواج، ثبات کار و آینده) را حتی تا بزرگسالی، تحت‌الشعاع قرار می‌دهد (کهلمیر[3]، ۲۰۱۹). جوانان با انتخاب‌های پرمخاطره و تأکید بر ارزش پاداش و دریافت فوری آن (هیمن، ۱۳۹۹؛ نارنجی‌ها، ۱۴۰۰)، بدون در نظر گرفتن عواقب منفی رفتارهای پرخطر، خیلی سریع به انتخاب‌های پر مخاطره پاسخ می‌دهند (رینولدز، باسوو، میلر، ویتسید و کومبس[4]، ۲۰۱۹) و ممکن است به مصرف مواد اعتیادآور (مارسدن[5] و همکاران، ۲۰۲۰)، الکل (نوردک[6] و همکاران، ۲۰۲۲؛ مک‌کتا، موریسون و کیز[7]، ۲۰۲۱؛ کاپاسو[8] و همکاران، ۲۰۲۱) و مصرف مواد مخدر گرایش یابند (روگرس، شفرد، گاری و

1. social fact
2. Anderson
3. Kohlmeier
4. Reynolds, Basso, Miller, Whiteside & Combs
5. Marsden
6. Nordeck
7. McKetta, Morrison & Keyes
8. Capasso

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

زوالینسکی[1]، ۲۰۲۰). هم‌چنین بر اساس شواهد پژوهشی، هیجان‌خواهی با افزایش مصرف مواد مخدر در افراد همراه است (اوانز-پولس، شولر، شولنبرگ و پاتریک[2]، ۲۰۱۸؛ چن، یانگ، بولوت، کوی و ژین[3]، ۲۰۱۹). مصرف مواد می‌تواند دوران نوجوانی و جوانی که یک دوره پیچیده و مهم برای رشد مغز و بدن است را با تغییرات مغزی منفی همراه نماید (کلیسترا، کریت جی آر، کامپبل و بریکنر[4]، ۲۰۱۴). ترکیبات مواد روان‌گردان می‌تواند با ایجاد مسیرهای عصبی بین حافظه و سیستم پاداش، اثرات طولانی مدت بر مغز داشته باشد (وهاب[5] و همکاران، ۲۰۲۱؛ بیگی و طالع‌پسند، ۱۳۹۴؛ خیرخواه، ۱۴۰۰). بخش‌های پاداش و حافظه مغز در دوران نوجوانی و جوانی بیشتر از بخش‌های تصمیم‌گیری و کنترل رشد می‌کنند که این امر باعث می‌شود، فرد به اعمال مخاطره‌انگیز مثل مصرف مواد مخدر گرایش پیدا کرده و عواقب احتمالی رفتار خود را در نظر نگیرد. این تغییرات می‌تواند نوجوان و جوان را به سمت مصرف مواد مخدر و روان‌گردان سوق دهد (سلسنگ، فولوگ و آسلوند[6]، ۲۰۲۱؛ وایتیما[7]، ۲۰۱۷). در مقایسه با بزرگسالان، مسیرهای عصبی مغز نوجوانان و جوانان که در حافظه دخیل هستند، بیشتر در برابر مواد مخدر و الکل، آسیب‌پذیرند؛ چراکه به دلیل رشد و تکامل مغز، عملکرد حافظه و سلول‌های مغز، کاهش می‌یابد (بخشی‌نیا، ذکائی، صادقی فسایی و آقابخشی، ۱۳۹۷). مصرف مکرر و طولانی مدت مواد مخدر یا الکل در دوران نوجوانی و جوانی می‌تواند بیماری‌های مختلف در بزرگسالی را افزایش دهد (اسمیت[8]، ۲۰۱۳)؛ چراکه مصرف مواد مخدر بسیار پیشرونده بوده و هر چه سن اولین تجربه مصرف مواد، پایین‌تر باشد، احتمال ادامه آن در سنین بالاتر بیشتر است (جوردن و اندرسون[9]، ۲۰۱۶؛ به نقل از قره‌داغی، یحیی‌زاده پیرسرایی، ذکائی و آقابخشی، ۱۴۰۱). بنابراین، اختلال مصرف مواد نوجوانان و جوانان، تأثیر بسیار زیادی بر سلامت‌روان و بهزیستی آنان دارد و عواقب زیان‌بار بیشتری را نسبت به بزرگسالان برای

1. Rogers, Shepherd, Garey & Zvolensky
2. Evans-Polce, Schuler, Schulenberg & Patrick
3. Chen, Yang, Bulut, Cui & Xin
4. Colistra, Crite jr, Campbell & Brickner
5. Wahab
6. Selseng, Follevåg & Aaslund
7. Waithima
8. Smith
9. Jordan & Anderson

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

آنها در پی دارد (کیان ارثی، عباسپور و اصلانی، ۱۴۰۱). اما سوالی که همواره ذهن پژوهشگران را به خود مشغول داشته، آن است که در شرایط یکسان، چه عواملی سبب‌ساز گرایش به سمت رفتارهای پرخطر از سوی عده خاصی از نوجوانان و جوانان است؟ یکی از عوامل موثر در فرآیند رفتارهای پرخطر، هیجان‌خواهی[1] است (ائز، چو کوورجی، آیدوکو و افیگواز[2]، ۲۰۲۰؛ واگنر[3]، ۲۰۰۱) که در کنار عوامل میانجی اقتصادی، اجتماعی، روانی، فرهنگی و خانوادگی دیگر مانند زندگی در محیط ناسالم، ضعف در مهارت‌های زندگی و تطابق با شرایط، سبب گرایش برخی از آنان به مصرف مواد می‌شود.

جدیدترین گزارش دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل درباره وضعیت مواد مخدر در جهان، تخمین زده است که حدود ۲۸۴ میلیون نفر از جمعیت ۱۵ تا ۶۵ ساله در سال ۲۰۲۰ به صورت غیرقانونی حداقل یک بار، مواد مخدر و روان‌گردان مصرف کرده‌اند؛ این امر نشان‌دهنده افزایش ۲۶ درصدی نسبت به دهه گذشته بوده است. افراد جوان، مواد بیشتری مصرف کرده و امروزه سطح مصرف جوانان در بسیاری از کشورها بیشتر از نسل قبل است (دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل[4]، ۲۰۲۰) و اختلال مصرف مواد جوانان در سال‌های اخیر، افزایش قابل توجهی داشته است (موسسه بین‌المللی سوء مصرف مواد[5]، ۲۰۲۰؛ به نقل از عباسپور و قنبری، ۱۳۹۹).

در ایران، آمار رسمی نشان می‌دهد که در زمان حاضر ۴ میلیون و ۴۰۰ هزار نفر مصرف‌کننده مستمر و غیرمستمر در کشور وجود دارد و مواد مخدرجدید در سال‌های اخیر، الگوی مصرف را از مواد سنتی به صنعتی تغییر داده و اکنون در بین نوجوانان و جوانان مصرف مواد دیده می‌شود (آزاد ارمکی و صرامی، ۱۳۹۹). بر اساس آمارهای موجود، حدود ۱۶ درصد از مصرف‌کنندگان مواد کمتر از ۱۹ سال سن دارند (کیان ارثی و همکاران، ۱۴۰۱). گزارش سازمان بهداشت جهانی[6] نشان می‌دهد که بسیاری از کشورها

1. Sesation seeking
2. Eze, Chkwuorji, Idoko & Ifeagwazi
3. Wagner
4. United Nations Office on Drog and Crime (UNODC)
5. National Institute on Drog Abuse (NIDA)
6. World Health Organization (WHO)

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]
[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

در معرض افزایش مصرف مواد مخدر، روان‌گردان و الکل در میان نوجوانان و جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله هستند. بنابراین مصرف مواد مخدر و روان‌گردان توسط نوجوانان و جوانان، نه تنها در کشورهای در حال توسعه بلکه در کشورهای توسعه‌یافته نیز به نگرانی عمده تبدیل شده است (دفتر مقابله با مواد مخدر و جرایم سازمان ملل، ۲۰۲۰).

پژوهش‌های بسیاری، عوامل موثر بر اعتیاد و چرایی گرایش به مصرف مواد را مورد بررسی قرار داده‌اند که از جمله آنها به تقلید از والدین، اطرافیان و دوستان، دسترسی آسان به سیگار و قلیان، نبود تفریحات و سرگرمی جذاب جایگزین در زندگی (قاسم زاده، ۱۴۰۲؛ راملاقان و همکاران، ۲۰۲۱)، حاشیه‌نشینی، فشار همتایان و فقر (اوندیکو، بیرچ و گاکورو[1]، ۲۰۱۹) اشاره شده است. هم‌چنین بر اساس آخرین یافته‌های پژوهشی دوران جوانی یکی از حساس‌ترین دوره‌های زندگی فرد است. جوان با ویژگی‌ها و نیازهای خاصی نظیر هیجان‌طلبی، اثبات خود، اعلام استقلال، در این دوران که بحران و شورش نامیده می‌شود، ممکن است به بیراهه کشیده شود (ستوده، ۱۳۸۴). در همین خصوص کاترین لانس[2] (۲۰۲۱) در پژوهش کیفی پدیدارشناختی هرمنوتیک با موضوع تجربه زیسته امید در بحبوحه بهبودی از اختلال مصرف مواد به این نتیجه رسیدند با اینکه میزان عود در افراد مصرف‌کننده مواد بالاست اما وجود جوهر امید (به خصوص در جوانان؛ اگر درک خوبی از آن داشته باشند) ممکن است این ظرفیت را داشته باشد که در پیشگیری و درمان اختلال مصرف مواد موثر واقع شود. در همین رابطه قره‌داغی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش کیفی و تحلیل تماتیک تحت عنوان فهم و شناخت مسائل و نیازهای نوجوانان وابسته به مواد محرک از طریق مصاحبه عمیق با نوجوانان مورد مطالعه دریافتند نیازهای نوجوانان در سه دسته نیازهای عمومی شامل نیاز به حمایت خانواده، آموزش مهارت‌های والدینی، ارتباط سالم با دوستان و همسالان، آموزش رسمی و مهارت‌های زندگی و تفریح، نیازهای دوره بازتوانی شامل نیاز به حمایت دوستان و خانواده، ارائه خدمات متناسب با دوره نوجوانی، پیگیری وضعیت سلامت، داشتن هدف، امید، احترام و انگیزه و نیازهای پس از دوره بازتوانی شامل نیاز به وجود افراد تاثیرگذار و مراقبت و حمایت

1. Ondigo, Birech & Gakuru
2. Katherin Lance

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

اجتماعی مداوم و بلند مدت طبقه‌بندی می‌شود. بر اساس نتایج این مطالعه، ایجاد و گسترش مراکز ارائه تخصصی با کادر متخصص آموزش دیده و آشنا به نیازها و مسائل نوجوانان وابسته به مواد و ارائه خدمات روانی–اجتماعی به نوجوانان و خانواده‌آنها و برنامه‌های سوادآموزی و مهارت‌آموزی، ضرورت دارد. همچنین مقدم (۱۴۰۱) در مطالعه‌ای با عنوان کندوکاوی در بسترهای خانوادگی و پیامدهای پدیده اعتیاد در بین مردان شهر اهواز از طریق مصاحبه عمیق با روش کیفی نشان داد، زیست بحران‌ساز ریشه‌های مختلفی تحت عنوان اختلال در زیست اقتصادی خانواده، نابسامانی‌های موجود درخانواده مثل بیکاری، بی‌خانمانی، اجاره‌نشینی و عدم تمکن مالی جهت تامین مایحتاج خانواده دارد. بافت اجتماعی اعتیادخیز یکی دیگر از مقولات دخیل در اعتیاد افراد مورد مطالعه بوده است؛ چرا که ارتباط مستمر با مصرف‌کنندگان با سابقه مواد، پاتوق‌های محلی و خانه‌های مجردی، نقش تقویت‌کننده و همچنین تسریع‌کننده در کشش مردان به مصرف مواد مخدر داشته است؛ به گونه‌ای که این مقوله در مدل مورد مطالعه پارادایمی، نقش مداخله‌ای داشته و راهبردها را تقویت کرده است. نتایج پژوهش مورد نظر نشان داد که مقوله هسته؛ زندگی بحران‌ساز و کانون آن، بسترهای خانوادگی، استیصال فرهنگی، بافت اجتماعی اعتیادخیز و عوامل ساختاری تسهیل‌کننده است که افراد را به سمت مصرف مواد مخدر، هدایت می‌کند. آیتی، امیراحمدی و اسماعیلی (۱۴۰۱) در مطالعه تجربه زیسته جوانان با اختلال مصرف مواد شهر بجنورد دریافتند عوامل تاثیرگذار در اختلال مصرف مواد مخدر در ۵ مقوله‌ی اصلی شامل عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی قابل شناسایی است. عوامل فردی شامل زیرمقولاتی مانند لذت‌جویی، کنجکاوی، توهم قدرت‌افزایی، عدم آگاهی از اثرات مواد، رهایی از دردهای جسمانی و روحی، رسیدن به آرامش زودگذر و فرار از مشکلات و نداشتن مهارت‌های زندگی بوده است. عوامل خانوادگی شامل زیرمقوله‌هایی مانند خانواده ناسالم، فروپاشی و طلاق، مشکلات و تنش‌های خانوادگی، فقدان نظارت در خانواده، سرمایه اجتماعی پایین در خانواده و بی‌تفاوتی عاطفی و عوامل اجتماعی متشکل از زیر مقوله‌هایی مانند حلقه دوستان ناباب، مکان زندگی، کاهش تعاملات اجتماعی، معاشرت با افراد وابسته به مواد و

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

سـرمایه اجتماعی منفی بوده اسـت. همچنین عوامل فرهنگی شـامل زیر مقوله‌های بهنجار بودن مصـرف، سـرمایه فرهنگی پایین و کمبود اوقات فراغت، و دینداری پایین و نهایتا، عوامل اقتصادی شامل زیر مقوله‌های فقر و بی خانمانی، کودک کار، خستگی و ساعات طولانی کار بوده اسـت. همچنین علی‌وردی‌نیا (۱۳۸۴) در پژوهشـی با عنوان مطالعه جامعه‌شـناختی اعتیاد به مواد مخدر در بین مراجعین جوان مراکز ترک اعتیاد با اسـتفاده از روش کیفی و نظریه زمینه‌ای دریافت که روابط گسـسـته خانوادگی، تجربیات نامناسـب، حلقه دوستان و سابقه اعتیاد در خانواده به عنوان شرایط علّی، ناتوانی در برابرِ اعمال فشار جامعه، عوامل مخاطره‌آمیز اجتماعی، مسـائل مالی و محیط سـکونت به عنوان شـرایط زمینه‌ای، الگوهای تلافی‌جویانه و انکار اعتیاد به عنوان استراتژی، باورهای نادرست درباره مواد مخدر به عنوان شرایط مداخله‌ای، آسیب‌های روانی و جسمی، تنزل شغلی، تضعیف بنیان خانواده به عنوان پیامد اعتیاد، می‌تواند نقش‌آفرینی کند.

ضرورت انجام پژوهش را می‌توان در چند مورد خلاصه کرد؛ فراتر از همه، مستندات مورد اشـاره در آغاز این بخش حکایت از روند صـعودی آمار گرایش به مصـرف مواد مخدر در بین جوانان در جهان و ایران دارد؛ ثانیاً اکثر پژوهش‌های انجام شـده در حوزه اعتیاد از طریق روش‌های کمّی، پیمایش و طرح سوال در پرسشنامه بسته بوده است؛ ثالثاً اندک پژوهش‌های کیفی انجام شـده در حوزه اعتیاد نیز کمتر به جوانان و مطالعه تجربه زیسته آنان با رویکرد پدیدارشناختی پرداخته است، بنابراین مرور ادبیات پژوهش، نشانگر کمبود پژوهش‌های کیفی پدیدارشـناختی در ارتباط با موضـوع پژوهش اسـت با این‌حال، تلاش‌هایی در زمینه پیشـگیری، بازتوانی و بهبود وضـعیت سـلامت روانی اجتماعی جوانان مصرف‌کننده مواد انجام گرفته اسـت، این تلاش‌ها بیانگر درک جدیدی نسبت به جوانان وابسـته به مواد در فضـای علمی اسـت. باید گفت در کنار غفلت‌های موجود در حوزه جوانان وابسته به مواد در داخل کشور، درک این مسئله که جوانان وابسته به مواد دارای چه تجربه زیسته و مشکلاتی هستند که دچار اعتیاد می‌شوند، می‌تواند نقطه آغاز مناسبی برای انجام پژوهش‌هایی برای تدوین برنامه‌ها و مداخله‌های بازتوانی برای این گروه از جوانان باشد. لذا می‌توان گفت ویژگی برجسته این تحقیق، مطالعه تجربه زیسته جوانان در

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

منطقه فرحزاد تهران از طریق برخورد مستقیم و بی‌واسطه با پدیده اعتیاد و مرور داستان زندگی آنان با رویکردی پدیدارشناسانه است که در پژوهش‌های انجام شده، کمتر مورد توجه واقع شده است و می‌تواند به افزایش دانش اعتیاد و گسترش مرزهای دانش در مطالعه این پدیده کمک نماید. این پژوهش با استفاده از روش کیفی پدیدارشناسی در پی پاسخ به این سوال است که در معناکاوی تجربه زیسته مصرف‌کننده مواد جوان چه مؤلفه‌هایی قابل بررسی است؟

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

روش پژوهش حاضر، کیفی از نوع پدیدارشناختی تفسیری[1] است. جامعه آماری پژوهش شامل جوانان ۱۸ تا ۳۰ ساله دارای اختلال مصرف مواد فرحزاد شهر تهران بود. ۳۵ نفر به روش نمونه‌گیری هدفمند و با بیشترین تنوع انتخاب شدند. روش جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته بود. زمان مصاحبه‌ها بین ۹۰ تا ۱۲۰ دقیقه بود و تا رسیدن به غنای لازم و اشباع اطلاعاتی ادامه یافت. پس از انجام ۳۵ مصاحبه اطلاعات جدیدی حاصل نشد و تکرار داده‌های قبلی بودند. پرسش‌های مصاحبه مبتنی بر سؤال اصلی و سؤالات فرعی تحقیق، در جهت کاوش معنا و ابعاد مفهومی واژه‌های محوری و جایگاه و ارتباط آنها با شبکهٔ مفهومی و با نظر و مشورت نخبگان (اساتید راهنما و مشاور، متخصصین پیشگیری و درمان اعتیاد، مسئولان مرکز کاهش آسیب گذری[2] و مسئولان مراکز سرپناه شبانه[3]) طراحی شد. شیوه تجمیع داده‌ها، میدانی و ابزار اصلی آن مصاحبه عمیق بوده که برای انجام آن از یک ضبط صوت استفاده و برای این امر از مصاحبه‌شوندگان اجازه گرفته و حدود ۳۲۰۰ دقیقه مصاحبه انجام شد. در این پژوهش داده‌ها با روش کدگذاری استراوس و کوربین، تحلیل و اعتبار داده‌ها براساس معیارهای پیشنهادی "لینکلن و گوبا" شامل اعتبار[4]، تأییدپذیری[5]، قابلیت اعتماد[6] و قابلیت انتقال[7]،

1. Interpretive phenomenology
2. DIC: Drop In Center
3. Shelter
4. credibility
5. confirmability
6. dependability
7. transferability

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

تأمین اعتبار شـــدند. درباره مقبولیت و اعتبارپذیری و اطمینان از درســـتی داده‌ها، گروه تحقیق از مشـارکت نخبگان و همراهی دو دانشـجوی دکترای تخصـصـی جامعه‌شـناسـی کمک گرفت، آنها داده‌های به دست آمده را با دقت مطالعه، مرور و با یافته‌های تحقیقات دیگر مقایسه کردند. به منظور تعیین قابلیت اعتماد، کدگذاری مصاحبه‌ها توسط دو نفر از دانشـجویان دکترای جامعه‌شـناسـی که خارج از گروه تحقیق بودند انجام و با کدگذاری گروه تحقیق، مقایســـه و مشـــخص شـــد بین نظرات، توافق وجود دارد. درخصـــوص انتقال‌پذیری، داده‌های به دست آمده و کدگذاری‌های انجام شده توسط دو نفر از اعضای هیأت علمی که خارج از گروه پژوهش بوده و در زمینه تحقیقات کیفی، تبحر لازم را داشـــتند، بررســـی و مورد تأیید قرار گرفت. تجزیه و تحلیل داده‌ها در تحقیقات کیفی از زمانی که محقق شـــروع به جمع‌آوری داده‌ها می‌کند، به صـــورت تلویحی آغاز می‌شـــود (ازکیا و احمدرش، ۱۳۹۹ و شیری، ۱۴۰۰). در این پژوهش، تحلیل رسمی داده‌ها بر اساس مراحل سوم تا ششـم متدولوژی *ون منن*[1] صـورت گرفته اسـت. پژوهشـگران با اسـتفاده از *تحلیل درون مایه‌ای*[2] به تعیین درون‌مایه‌های اصـــلی پدیده تجربه مصـــرف مواد اعتیادآور توسط جوانان فرحزاد تهران پرداختند. پژوهشگران با استفاده از یادداشت‌هایی که در حین تحلیل مصـــاحبه‌ها تهیه کرده بودند، به توصـــیف و توضـــیح مکتوب درباره گفته‌های مشـارکت‌کنندگان پرداخته و مصـاحبه‌ها تا دسـتیابی به داده‌های عمیق ادامه یافت. متن‌های مصـــاحبه بعد از اتمام، مرتب و چندین بار مورد تحلیل قرار گرفت. برای جدا کردن جملات مضـمونی از *رویکرد کل نگر و انتخابی*[3]، اسـتفاده و پس از آن، متن هر مصـاحبه، چندین بار خوانده، صدای ضبط شده، چندین بار شنیده و مرور شد و جملات و یا عباراتی که به نظر می‌رسیدند مربوط به پدیده توصیف شده یا آشکارکننده آن هستند، انتخاب شد. در مراحل بعدی به تدریج این مضامین با حذف مضمون‌های مشابه و هم‌پوشان، کمتر شد و در نهایت مضمون‌های فرعی و مضمون اصلی حاصل شد.

1. van manen
2. thematic analysis
3. holistic and selective approach

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

یافته‌ها

تعداد ۲۰ مرد و ۱۵ زن جوان مصرف‌کننده مواد ۲۰ تا ۳۰ ساله در تحقیق مشارکت نمودند که یکی از زنان جوان ترنس (دگرجنس گونه متمایل به مرد) بود. شرکت‌کنندگان بین ۱ تا ۱۰ سال تجربه حضور در پاتوق مصرف مواد فرحزاد تهران را داشتند و مدت زمان اعتیاد آنان از ۳ تا ۱۴ سال متغیر بود. ۷۵ درصد (۲۶ نفر) از نمونه‌های مورد بررسی به طور همزمان، متادون و شیشه و ۲۵ درصد (۶ نفر) هروئین مصرف می‌کردند. ۸۰ درصد (۲۸ نفر) از افراد مورد مطالعه درباره مضرات مصرف مواد اطلاع داشتند. در جدول ۱ اطلاعات دقیق‌تری از مشارکت‌کنندگان در تحقیق ارائه شده است.

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی افراد مورد مطالعه

مورد	سن (سال)	مدت زمان حضور در فرحزاد	محل زندگی قبل از فرحزاد	تحصیلات	محل تولد	وضعیت تأهل	تعداد فرزند	وضعیت اشتغال قبل از اعتیاد	وضعیت اعتیاد در حال حاضر	مدت زمان	میزان مصرف در روز	اطلاعات درباره اثرات مواد
P1	۳۰	۴ سال	ساوه	سوم راهنمایی	ساوه	مجرد	–	–	شیشه متادون	۱۸	نیم گرم 20cc	بله
P2	۲۶	۲ سال	هرات افغانستان	–	هرات	متأهل متارکه	–	کارگری	شیشه متادون	۹	۱ گرم 15cc	بله
P3	۲۹	۷ سال	سقز	دیپلم	سقز	مجرد	–	راننده	هروئین متادون	۲۰	نیم گرم 30cc	بله
P4	۳۰	۶ سال	ملایر	دیپلم	ملایر	متأهل متارکه	۲	کاشیکار	شیشه متادون	۱۸	نیم گرم 15cc	بله
P5	۲۶	۷ سال	تهران اسلامشهر	سیکل	اسلامشهر	مجرد	–	مبلمان	متادون شیشه	۱۵	15cc نیم گرم	بله
P6	۲۵	۱۲ سال	تهران شمیران	فوق دیپلم	شمیران	متأهل متارکه	۱ دختر	نجار	هروئین متادون	۱۸	ترکیبی	خیر
P7	۲۷	۴ سال	شهران	دیپلم	نهاوند	متأهل متارکه	۱ دختر	انباردار شرکت	شیشه	۱۵	ترکیبی	بله

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی افراد مورد مطالعه

مورد	سن (سال)	مدت زمان حضور در فرحزاد	محل زندگی قبل از فرحزاد	تحصیلات	محل تولد	وضعیت تأهل	تعداد فرزند	وضعیت اشتغال قبل از اعتیاد	وضعیت اعتیاد در حال حاضر	مدت زمان	میزان مصرف در روز	اطلاعات درباره اثرات مواد
P8	۲۸	۴ سال	نظام آباد	مهندسی الکترونیک	تهران	متأهل متارکه	۱	تعمیرکار صوتی تصویری	شیشه گل	۱۷	سه وعده	بله
P9	۲۹	۸ سال	خانی آباد	دیپلم	زنجان	مجرد	–	موتورسازی	متادون	۱۱	10cc	بله
P10	۲۸	۱۲ سال	پیروزی	دیپلم	تهران	مجرد	–	لوسترسازی	هروئین متادون	۱۲	نیم گرم 16cc	بله
P11	۳۰	۳ سال	شهران	مهندسی عمران	تهران	متأهل متارکه	۲	مترو، راهسازی	هروئین شیشه	۷	۲ گرم نیم گرم	بله
P12	۳۰	۳ سال	تجریش	دیپلم	شهر کرد	مجرد	–	جوشکار	شیشه متادون قرص	۱۳	نیم گرم 15cc	بله
P13	۲۵	۸ سال	لاهیجان	سیکل	لاهیجان	متأهل	۲	رستوران	شیشه متادون	۱۴	نیم گرم 15cc	بله
P14	۲۸	۴ سال	شمیران	دیپلم	تهران	متأهل متارکه	۲	بازار	شیشه متادون	۱۱	نیم گرم 8cc	خیر
P15	۲۶	۱ سال	انقلاب	بیسواد	افغانستان قندوز	متأهل	۲	کارگر	هروئین متادون	۱۰	۲ گرم 15cc	خیر
P16	۲۵	۳ سال	شهریار	سیکل	شهریار	مجرد	–	کارگر	شیشه متادون	۳	۱ ربی 10cc	بله
P17	۲۴	۳ سال	جمهوری	فوق لیسانس عمران	تهران	متأهل	۱	مهندس راه و ساختمان	شیشه هروئین متادون	۶	ترکیبی	خیر
P18	۲۸	۴ سال	حسن آباد	دیپلم	افغانستان هرات	مجرد	–	رویه کوب مبل	شیشه متادون	۴	۱ ربی 7cc	بله
P19	۲۶	۱۰ سال	جمهوری	دیپلم	تهران	متأهل متراکه	۲ دختر	آرایشگر	شیشه متادون	۱۴	نیم رب 30cc	بله

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی افراد مورد مطالعه

مورد	سن (سال)	مدت زمان حضور در فرحزاد	محل زندگی قبل از فرحزاد	تحصیلات	محل تولد	وضعیت تأهل	تعداد فرزند	وضعیت اشتغال قبل از اعتیاد	وضعیت اعتیاد در حال حاضر	مدت زمان	میزان مصرف در روز	اطلاعات درباره اثرات مواد
P20	۲۳	۱۱ سال	نازی آباد	فوق لیسانس الکترونیک	تهران	متأهل متارکه	–	بازار	شیشه متادون	۱۳	نیم رب 20cc	بله
P21	۳۰	۳ سال	پونک	فوق دیپلم	تهران	متأهل	۱ دختر	بهیار بیمارستان	شیشه	۱۴	۱ ربی	بله
P22	۲۵	۱ سال	هفت حوض	سیکل	خرم آباد	مجرد	–	بازار	هروئین	۲	نیم گرم	بله
P23	۲۶	۲ سال	جنت آباد	دیپلم	تهران	متأهل	۱	بیکار	سورچه متادون	۱۵	نیم گرم	خیر
P24	۲۷	۵ سال	چیتگر	دیپلم ردی	اصفهان	متأهل متارکه	۱	کاسب	هروئین متادون	۷ سال	نیم گرم	بله
P25	۳۰	۳ سال	تهرانپارس	دیپلم حسابداری	تهران	مجرد	–	زد و بند	شیشه دوا	۱۵	۱ ربی نیمگرم	خیر
P26	۲۵	۴ سال	جوادیه	دیپلم	ملایر	متأهل متارکه	۱	فروشنده	شیشه	۱۵	نیم گرم	بله
P27	۲۴	۵ سال	پونک	پنجم ابتدائی	شیراز	متأهل متارکه	۱	خرده فروش	شیشه	۱۴	نیم گرم	خیر
P28	۲۸	۳ سال	کرج	سیکل	کرج	صیغه	–	کارخانه- بسته بندی	شیشه	۳	نیم گرم	خیر
P29	۲۵	۵ سال	امام حسین	دیپلم ریاضی	تهران	مجرد صیغه	–	مدیرداخلی شرکت	دوا	۱۲	نیم گرم	بله
P30	۲۸	۳ سال	نازی آباد	بیسواد	گرگان	۳ بار طلاق	۲	ضایعات	شیشه	۸	نیم گرم	خیر
P31	۲۴	۵ سال	کارکر جنوبی	فوق دیپلم	تهران	متأهل متارکه	–	کاسبی	شیشه	۷	نیم گرم	بله
P32	۲۹	۴ سال	شهرک غرب	لیسانس زیست	تهران	مطلقه صیغه	–	شرکت تدریس	کوکائی ن	۸	۲ خط نیم گرم	بله

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی افراد مورد مطالعه

مورد	سن (سال)	مدت زمان حضور در فرحزاد	محل زندگی قبل از فرحزاد	تحصیلات	محل تولد	وضعیت تأهل	تعداد فرزند	وضعیت اشتغال قبل از اعتیاد	وضعیت اعتیاد در حال حاضر	مدت زمان	میزان مصرف در روز	اطلاعات درباره اثرات مواد
P33	۲۸	۶ سال	شهرک غرب	لیسانس جامعه شناسی	تهران	صیغه	–	شرکت	شیشه شیشه متادون	۱۲	۱ ربی 14cc	بله
P34	۲۶	۵ سال	میدان قزوین	لیسانس زبان	تهران	صیغه	–	شرکت ترجمه	شیشه متادون	۹	۱ ربی 15cc	بله
P35	۲۰	۵ سال	نازی آباد	دیپلم	تهران	متأهل متارکه	۱	شرکت	شیشه متادون	۸	نیم گرم 15cc	بله

همان‌گونه که در بخش روش تجزیه و تحلیل یافته‌ها اشاره شد، پس از مرور دست‌نوشته‌ها، گوش دادن دقیق به مصاحبه‌های ضبط شده، عبارات معنایی مستخرج از مصاحبه‌ها و تحلیل آنها، کدهای اولیه حاصل و سپس درون‌مایه‌های فرعی، اصلی و مرکزی پدیدار گشت. برای استخراج درون‌مایه مرکزی[1]، روند مطالعه و مرور مکرر مصاحبه‌ها، تغییر و جابجایی مضامین، تلفیق مضامین مشترک و همپوشان و طبقه‌بندی مضامین، ادامه یافت تا از میان درون‌مایه‌های فرعی، درون‌مایه اصلی[2] و از دل آن، درون‌مایه مرکزی، پدیدار شد. از میان مصاحبه‌ها، ۷۴ عبارت معنایی، ۵ درون‌مایه فرعی، ۵ درون‌مایه اصلی و یک درون‌مایه مرکزی استخراج شد. بر این اساس یافته‌های پدیدارشناسانه تحقیق، به قرار زیر است:

در پاسخ سئوال اصلی تحقیق درخصوص بررسی تجربه زیسته جوانان مصرف‌کننده مواد فرحزاد تهران، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد مثلث خانواده، فرد و اجتماع در پیدایش و شکل‌گیری جهان اعتیادی مطالعه‌شوندگان، دست به دست هم داده‌اند تا

1. the central theme
2. main content

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

زیست‌جهان زندگی اعتیادی جوانان فرحزاد تهران، شکل گیرد. نتایج مطالعه نشان داد این عوامل در میان مردان و زنان جوان اثرات متفاوتی را برجای گذاشته است؛ چنان‌که دختران جوان بیشتر در میهمانی‌ها و پارتی‌های شبانه با مواد آشنا شده‌اند، سابقه خشونت خانوادگی و آزار جنسی داشته‌اند؛ اما مردان جوان بیشتر از افراد نزدیک فامیل و والدین خود الگوگیری کرده و به دلیل ناتوانی در تحمل ناملایمات زندگی اعم از طلاق همسر، تصادف، از دست دادن عزیزان ناکام مانده، در محل کار با مواد آشنا شده و در مسیر سالم و درست زندگی‌شان تغییرات جدی ایجاد شده است. اینک نکات مهم درخصوص درون‌مایه‌های اصلی در ۲ جدول نشان داده شده است.

جدول ۲: درون‌مایه‌های اصلی؛ عبارت‌های معنایی، کدهای اولیه، مضمون‌های فرعی و اصلی

عبارت‌های معنایی	کد اولیه	مضمون فرعی	مضمون اصلی
درون‌مایه اصلی اول: وجود تقاضا و در دسترس بودن مواد			
... اونقد مواد فراوونه که کافیه دستمو دراز کنم خودش میاد تو مُشتم...	فراوانی و نیاز به مواد	دسترسی آسان	قفل شدگی در جهان زندگی اعتیادی
قبلنا شنیده بودیم یه تریاک بود یه هروئین... الان تنوع مواد و مصرفش خیلی زیاد و راحت شده	تنوع مواد		
... اونقدر مسائل زندگیم پیچیده شد که کنترلش از دستم در رفت و تو این کلاف سر در گم رسیدم به مواد... خیلی هم زود... اگه اینقد راحت بدست نمیومد شاید الان وضعیت دیگه‌ای داشتم	مشکلات زندگی	رواج مواد و الگوهای مصرف جدید	
... ولی اینم بگم شوهرم مقصر بود... اگه بهم تریاک نمی‌داد این جوری نمی‌شد... الآن می بینم دخترای ۱۵ ساله کمیکال و نخ مصرف می‌کنن میگم اینا به سن ما برسن چیکار می‌کنن؟..."	تقاضا و دسترسی به مواد		
... اعتیاد برام اسیری و خماری آوُرد، احساسم به جامعه منفی در منفیه، اگه مواد به این راحتی تو دسترس نبود شاید گرفتار نمی‌شدم، شاید دیرتر به بدبختی و نیستی می‌رسیدم	دسترسی آسان به مواد	احساس منفی به جامعه	

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

جدول ۲: درون‌مایه‌های اصلی؛ عبارت‌های معنایی، کدهای اولیه، مضمون‌های فرعی و اصلی

درون‌مایه اصلی دوم: فرآیند وقوع اعتیاد	کد اولیه	مضمون فرعی	مضمون اصلی
... بچه طلاقم و راه مصرف مواد را از همکارم در مبل‌سازی یاد گرفتم... در سرنوشت من ۷۰٪ پدرم مقصر بود... این جامعه هیچ وقت هوای من و امثال من را نداشته و هر کس رسیده یه لگدی به ما زده و ما رو تحقیر کرده...	عوامل فردی، خانوادگی و اجتماعی	مزمن شدن سبک زندگی اعتیادی	
تو مشکلات زندگی همیشه حس کردم تنهام و هیچکس منو حمایت نمی‌کنه... احساس می‌کنم بین زمین و آسمون آویزونم به هیچ جا وصل نیستم...	احساس تنهائی و عدم تعلق	همبستگی ضعیف اجتماعی	
... اوایل ازدواج فهمیدم شوهرم مصرف کننده مواده، گویا تریاک می‌خورده و تو آزمایش اعتیادش، ترفندی زده معلوم نشده ... سر لجبازی با خودم منم شروع به خوردن تریاک کردم... معنای اعتیاد را نمی‌دونستم... از خانوادم دعوا و مشاجره تو زندگی را یاد گرفتم و همون‌جور اجراش می‌کردم... الان عادت به پاتوق نشینی و موادزدن دسته جمعی دارم... جامعه و خانوادم هیچ وقت هوای من رو نداشتن... شوهرم خیلی منو می‌زد و می‌گفت نکن کاری که بکشمت...	عوامل خانوادگی و محیطی	درماندگی آموخته شده	
مصرف مواد باعث فراموشی مشکلات میشه... میذارتت روی دنده خلاص... فکرت رو آزاد می‌کنه ولی اگه می‌دونستم اعتیاد باعث فنا و نیستی من میشه... به کارتن خوابی و مرگ کثیف می‌رسه، اصلاً سمتش نمی‌رفتم...	عدم یادگیری مهارت‌های زندگی و باورهای غلط درباره مواد	مزمن شدن اعتیاد	
... ۹ ساله شیشه و هروئین می‌زنم و ۵ ساله تو پاتوق فرحزادم... از مترجمی زبان و مدیر داخلی شرکت، رسیدم به روسپیگری... ... این حرفای موفقیت و خواستن توانستنه مال تو کتاب‌هاست... تو زندگی واقعی فقط پول حرف میزنه... حتی به قیمت شرافت و عفت یه زن تحصیل کرده مثل من...! دچار حس درموندگی و واموندگیم...	عوامل اقتصادی و اجتماعی	درماندگی	

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

جدول ۲: درون‌مایه‌های اصلی؛ عبارت‌های معنایی، کدهای اولیه، مضمون‌های فرعی و اصلی

درون‌مایه اصلی سوم: فضای ذهنی نمادین زیست‌جهان اعتیادی	کد اولیه	مضمون فرعی	مضمون اصلی
... از نوجوانی در کنار دایی با مواد آشنا شدم و دوست داشتم مثل بزرگترا منم این کار را بکنم... همه فکر و ذهنم مشغول این قضیه شده بود... بزرگتر که شدم همون نقش‌ها رو که صدها بار تو ذهنم ساخته بودم بازی کردم... من اوستا کاشی‌کار زبردستی بودم... روزی ۱۲ ساعت کار می‌کردم ولی باید ۷ تا ۸ بار تریاک می‌کشیدم... هوا ابری می‌شد می‌کشیدم... بارون میومد می‌کشیدم... کم‌کم تمام ذهنم در اشغال مصرف مواد در اومد... نفهمیدم زندگیم، زنم، دخترم و شغلم چجوری از دستم رفت.	کنجکاوی و یادگیری رفتار اعتیادی	فضای ذهنی نمادین زیست‌جهان اعتیادی	قفل شدگی در جهان زندگی اعتیادی
... نگاه جامعه به ما جماعت مصرف‌کننده مواد از سگ هم کمتره... من می‌بینم مردم چطور به سگ‌ها غذا می‌دن... اونها رو نوازش می‌کنن... ولی از ما فراری هستن... ما غذامون رو از سطل آشغال‌ها درمیاریم و می‌خوریم...	افسردگی و اضطراب		
... اینم بگما این وضعیتیه که خودمون درست کردیم... لیاقت ما همینه...! ولی تو دلم میگم: من زخم خوردم از کسی که باورش برات سخته... تو برو به رؤیاهات برس من به همینم دلخوشم... من تا شبی که زنده‌ام کابوس‌هاتو می‌کشم... هر کاری می‌کنم برات باشه گناهش پای من... با مرگ حالم بهتره تو زندگی کن به جای من...! با من به فکر رد شدن از اونکه زخمیت کرد باش... با من به آرامش برس وحشت نکن خونسرد باش...!	انگ اجتماعی و پذیرش آن		
... از خانواده طرد شدم و تا حالا بارها تن به ازدواج سفید برای جور کردن پول مصرف مواد دادم... ۵ بار به کمپ اجباری ترک اعتیاد رفتم و هر بار اومدم بیرون، بلافاصله لغزش کردم... هر چه قدر بیشتر تلاش می‌کنم تا با اراده از دست اعتیاد به مواد مخدر رها بشم، انگار حلقه دام تنگ‌تر می‌شه... در آخر به نقطه‌ای از درماندگی در پیوند با مواد مخدر رسیدم... ذهن مشغولی شدیدی باشیشه و متادون دارم، به طوری که هیچ چیز دیگه‌ای رو در زندگی به حساب نمیارم... به‌طور عجیبی تابع انگیزه‌ها و امیال آنی و ناگهانی خودم شدم و برای برآوردن اونها دچار وسواس شدم، طوری که کارهایی را انجام دادم و میدم که در گذشته حتی فکر انجام اون رو هم نمی‌کردم...	عدم مهارت کنترل زندگی	سرایت و هیستری منفی	قفل شدگی در جهان زندگی اعتیادی
	استیصال و درماندگی	گرداب افول	

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

جدول ۲: درون‌مایه‌های اصلی؛ عبارت‌های معنایی، کدهای اولیه، مضمون‌های فرعی و اصلی

درون‌مایه اصلی چهارم: ادامه استیصالی زیست‌جهان اعتیادی	کد اولیه	مضمون فرعی	مضمون اصلی
... زندگی خوبم را با همسرم که مزون لباس عروس داشت با دو تا دختر نازنین، به‌خاطر تریاک، هروئین، شیشه و متادون به فنا دادم ... به مرحله سقوط و درماندگی رسیدم... دیگه هیچ راهی برای خارج شدن از این وضعیت نمی‌شناسم...	طرح‌واره ذهنی منفی	مانائی در اعتیاد	قفل شدگی در جهان زندگی اعتیادی
تاب و توانم برای مقابله و انجام هر کار دیگه‌ای رو از دست دادم... ذهن مشغولی عجیبی با شیشه دارم ... زندگیم رو به زواله... الان انتخابم فقط مواده ... هیچ آسودگی یا لذتی جز تکرار این رفتار وسواسی لعنتی ندارم... تو کابوس و وحشت و درماندگی گیر کردم...	نگرش متضاد به اعتیاد	برزخ گسستگی و وابستگی	
...مصرف کننده‌های مواد توی مارپیچ ابدی، گیر میفتن... الان من تو همون وضعیت نامحدودم... تو دام مارپیچ ابدی خودم گیر افتادم ... دامی که چند ساله منو بیشتر و بیشتر رو به زوال میبره ... مگه معجزه‌ای بشه ... اتفاقی بیفته و این جریان وایسه ... ذهنم تمام وقت درگیر مواده ... با هر بارمصرف به حلقه مارپیچ خودم بر می‌گردم ...	جهان زندگی متفاوت	ادامه استیصالی اعتیاد و نگرش به زندگی	قفل شدگی در جهان زندگی اعتیادی
دلبستگی‌ام تو زندگی خونوادمه که ازشون بی‌خبرم، با یاد اونا روزگار می‌گذرونم... معنی زندگی برام صدای کلنگ قبره ... خیلی دوست دارم راحت شم	دلبستگی در زندگی		
درون‌مایه اصلی پنجم: معنادهی به زیست‌جهان اعتیادی، مقاومت و جهت‌گیری	کد اولیه	مضمون فرعی	مضمون اصلی
... بعد از ۸ سال مصرف ترکیبی همه جور مواد، احساس ناکامی در زندگی زناشوئی و تحصیلی رو تجربه کردم... هنوزم وقت مصرف مواد، احساس عجیب هم‌زمان شادمانی و پریشانی، همش با منه	چاره‌جوئی با مصرف مواد		قفل شدگی در جهان زندگی اعتیادی
... تجربه احساس تناقض‌آمیزی دارم؛ وقتی مواد می‌زنم خودم احساس انرژی، شادی و سرخوشی دارم اما اطرافیانم مثل افراد خانواده و نزدیکام احساس منفی، سرزنش‌آمیز و تحقیرکننده‌ای، نسبت به من دارند.	احساس متناقض	راهبردهای مقابله‌ای ناسازگارانه	

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

جدول ۲: درون‌مایه‌های اصلی؛ عبارت‌های معنایی، کدهای اولیه، مضمون‌های فرعی و اصلی

		با نظم موجود
... جوونایی مثه من زندگی رو باختن، جامعه با ساختار آهنین خودش ما رو له کرد، مصرف مواد ما نوعی دهن کجی به نظم جامعه و مقاومت در برابر اونه، ما نمی‌تونیم مقابل جامعه ایستادگی کنیم پس ارزش‌ها و هنجارهای اون رو زیر پا می‌ذاریم...		
... احساس ندامت، درماندگی، انزوا و فرار از موقعیت همیشه با منو و امثال من همراهه		فرار از موقعیت
... در خانه پدری بخاطر ترنس بودنم رفتارهای خشنی را از طرف پدرم تجربه کردم و از دست اون به تهران فرار کردم... من ترنس و با گرایش مردانه هستم ... خیلی زود با مواد آشنا شدم ... وقتی خواستم گل، هروئین، شیشه و متادون را استفاده کنم قبلش درباره اونها و اثراتی که روی مغز و بدنم می‌گذاشتند تحقیق میکردم... اطلاعات بالایی نسبت به مواد دارم... الان از دوستی با مواد راضیم و فکر میکنم هر وقت بخوام میتونم کنارش بذارم...	عدم درک متقابل در خانواده، مصرف مواد با آگاهی	
... من با هروئین دوستم ... حال منو فقط اون میفهمه ... با هم رفیقیم تا مرگ ... اونها که مُردن، به طرز معجزه‌آسایی از دست زندگی نجات پیدا کردن ... در کنار زندگی‌مون زندگی می‌کنیم و زنده نیستیم... زندگی ما باریست بر دوش شب...[1] منم دوست دارم از دست این زندگی نجات پیدا کنم ... فقط می‌ترسم مثل یکی از دوستام از سرما تو پاتوق خشک بشم و بمیرم.		معنادهی به رفتار اعتیادی، نظام معنایی مرگ خودخواسته

بر اساس درون‌مایه‌های فرعی، درون‌مایه‌های اصلی و درون‌مایه مرکزی استخراج شده و بررسی نشانگان رفتاری و اظهارات مطالعه‌شوندگان، نشان می‌دهد روند زندگی طی شده برای آنان با فراز و فرودهای سختی همراه بوده و در لحظات سخت زندگی نتوانسته‌اند رنج و مشکلات وارده را تحمل کنند و از مهارت‌های اصلی زندگی برای کنترل و مدیریت صحیح زندگی خود استفاده کنند. برخی از مضرات مصرف مواد اعتیادآور مطلع

۱. پس از بررسی بیشتر دریافتیم روایت هوشنگ بخشی از شعرهای محمود درویش از شعری با نام «نپرسیدند آن سوی مرگ چیست» و «بر خوابت دست می‌کشم» است.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

بوده‌اند و حتی با تحقیق و مطالعه پیشین نسبت به استفاده از مواد، مبادرت کرده‌اند. یافته‌های تحقیق نشان داد؛ فضای ذهنی نمادین آنها کم کم، پیرامون مواد و جهان زندگی اعتیادی شکل گرفته و از معانی سابق زندگی خود فاصله گرفته‌اند. مصرف مواد تمام ذهن‌شان را به خود مشغول کرده است و هر نشانه و نمادی در زندگی را در ارتباط با زیست‌جهان اعتیادی، معنا می‌کنند (بخشی‌نیا و همکاران، ۱۳۹۷)؛ به گونه‌ای که این مدل از زندگی و تفکر در اعماق ذهن‌شان به قول ویلفردو پارتو(۱۹۲۳-۱۸۴۸) ته‌نشین شده، مزمن گشته، مشتقات خاص خود را پیدا می‌کند و تحت تأثیر افکار و ارزش‌هایی که در جمع اعتیادگونه‌شان مبادله می‌شود، هم‌دردانی را پیدا می‌کنند که یکدیگر را درک می‌کنند و نظام معنایی مشترکی بین‌شان ایجاد می‌شود. با تحقیرهای مدام شخصیتی، درماندگی آموخته شده، شرم از اعتیاد و هیستری منفی جمعی قوی آن، دچار استیصال شده و به این نظام معنایی و ویژگی‌های خاص آن خو می‌گیرند. پس از آن به این زیست جهان اعتیادی معنادهی می‌کنند، برای رفتارهای خود، منطق و دلیل ایجاد می‌کنند و با این سبک زندگی، کنار می‌آیند و از آن پس در جهت بقاءگرائی، مقاومت در برابر نظم جامعه و جهت‌گیری‌های خاص، می‌کوشند، تمام تلاش خود را می‌کنند، دائم در برزخ گسستگی و وابستگی به مواد، روزگار می‌گذرانند و در گرداب افول دست و پا می‌زنند تا جائی‌که در دایره جهان زندگی اعتیادی قفل شده و معنای زندگی را فقط در تهیه و مصرف مواد، جستجو می‌کنند و به بیان گیدنز دچار «*بی معنایی شخصیتی بنیادین*» می‌شوند و با احساس ندامت درونی بسیار قوی، درماندگی و پریشانی و پشیمانی و انزوا را پیشه می‌کنند و به سوی مرگ پیش می‌روند. این افراد دائم در افکار خودکشی به سر برده و در صورتی‌که جرات کنند دست به خودکشی می‌زنند و اگر هم نتوانستند روند مرگ تدریجی را در پیش می‌گیرند تا خط زندگی با معنای خاصی که در ذهن خود تعریف کرده‌اند به پایان برسد و بدتر اینکه می‌دانند هیچ‌کس در این دنیا نگران آنها نیست و به مرگ خود راضی هستند.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

نمودار ۱: ارتباط درون‌مایه‌های اصلی با درون‌مایه مرکزی پدیدارشناسانه تجربه زیسته جوانان دارای اختلال مصرف مواد

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

بحث و نتیجه‌گیری

اعتیاد از نظر مفهومی، بیماری شدید مزمن، عصبی و پیچیده‌ای است که در ظهور و پیشرفت آن عوامل مختلف ژنتیکی، فیزیولوژیکی و اجتماعی نقش داشته و آثار و آسیب‌های متعدد خانوادگی، روانی، اجتماعی، اقتصادی و بهداشتی بی‌شماری را برای فرد و جامعه برجای می‌گذارد. این پژوهش با هدف بررسی تجارب زیسته جوانان مصرف‌کننده مواد منطقه فرحزاد تهران و با رویکرد پدیدارشناسی انجام شد تا روایت نزدیک و بی‌واسطه‌ای از جهان زندگی جوانان مورد مطالعه، ارائه دهد. بر اساس یافته‌های پژوهش، مضمون اصلی و مرکزی حاصل از مصاحبه‌ها قفل‌شدگی در جهان زندگی اعتیادی است به این اعتبار که نوع تفکر و باور فرد معتاد است که او را به طرف مصرف مواد سوق می‌دهد و نگرش فرد معتاد غالباً ناهشیار، اغراق شده، مطلق‌گرایانه و غیرقابل

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]
[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

انعطاف بوده و از این منظر، فرد مصـرف‌کننده مواد از تحمل کمی برای ناکامی برخوردار بوده و هنگام مواجهه با ناکامی و مشـکلات، معمولاً و بلادرنگ فکر می‌کند فردی فاقد ارزش و لیاقت بوده و داروی مخدر بهترین راه حل برای مشکلات و مسائل هیجانی اوست و لذا به طور دائم در این چرخه زندگی کرده و دچار قفل‌شـدگی و تکرار در سـبک زندگی اعتیادی می‌شـود. این یافته پژوهش با نتایج پژوهش نعمتی و همکاران (۱۴۰۲) در مطالعه کیفی تجربیات زیسـته دانش‌آموزان دارای پدر وابسـته به مواد؛ تحقیق قاسـم‌زاده (۱۴۰۲) در مطالعه کیفی علل و زمینه‌های اختلال مصـرف مواد در بین دانش‌آموزان شـهر تبریز؛ مطالعه وهاب و همکاران (۲۰۲۱) در بررسی رابطه اختلال مصرف مادام‌العمر مواد با عملکرد خانواده، قربانی شـدن دوران کودکی و افسـردگی در نوجوانان کشـور مالزی، پژوهش کهلمیر (۲۰۱۹) در خصـوص بررسـی تاثیر ویژگی‌های فرزندپروری ادراک‌شـده نوجوانان بر رشـد اختلالات شـخصـیتی مرزی و خودشـیفته و پژوهش کلیسـترا و همکاران (۲۰۱۴) مبنی بر بهترین اقدامات درمان اختلال مصرف مواد برای نوجوانان همسو است.

نتایج حاصـل از مصـاحبه‌ها نشـان داد عوامل فردی، خانوادگی، محیطی، اقتصـادی و اجتماعی، احسـاس تنهایی و عدم تعلق، عدم یادگیری مهارت‌های زندگی، باورهای غلط درباره مصـرف مواد در فرآیند وقوع وابسـتگی به مصـرف مواد به عنوان اولین درون‌مایه اصـلی پژوهش در وضـعیت مطالعه‌شـوندگان موثر بوده اسـت. این یافته پژوهش با نتایج پژوهش روگرس و همکاران (۲۰۲۰) در مطالعه عوامل روان‌شـناختی مرتبط با شـروع مصـرف مواد؛ تحقیق اونـدیکو و همکـاران (۲۰۱۹) مبنی بر مصـرف مواد در بین دانش‌آموزان دبیرسـتان در کوروگوچو: پیامدهایی برای رفتار و عملکرد؛ پژوهش مقدم (۱۴۰۱) مبنی بر بسـترهای خانوادگی و پیامدهای اعتیاد در مردان شـهر اهواز، همسـو و هماهنگ است. یافته‌های تحقیق نشان داد در دسترس بودن، تنوع و رواج الگوهای مصرف جدید مواد به عنوان دومین درون‌مایه‌های اصـلی پژوهش با تقویت مضـامین فرعی دیگری هم‌چون فراوانی و دسـترسـی آسـان و تنوع مواد، رواج مواد و الگوهای مصـرف جدید و احسـاس منفی به جامعه در ایجاد سـبک زندگی اعتیادی جوانان مورد مطالعه موثر بوده اسـت. این یافته پژوهش با نتایج تحقیقات رینولدز و همکاران (۲۰۱۹) در مطالعه عملکرد

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

اجرایی، تکانشگری و رفتارهای پرخطر جوانان؛ پژوهش آیتی و همکاران (۱۴۰۱) مبنی بر اثر عوامل فردی و اجتماعی در مطالعه تجربه زیسته جوانان با اختلال مصرف مواد در شهر بجنورد، همسو است.

بر اساس یافته‌های حاصل از پژوهش، فضای ذهنیِ نمادینِ زیست‌جهان اعتیادی، سومین درون‌مایه اصلی پژوهش بود که با مضامین فرعی مانند کنجکاوی و یادگیری رفتار اجتماعی، افسردگی و اضطراب، انگ اجتماعی و پذیرش آن، عدم مهارت کنترل زندگی، سرایت و هیستری منفی، موجب شکل‌گیری تجربه زیسته اعتیادی جوانان مورد مطالعه شده و سبب استیصال و درماندگی آنان در وابستگی به مصرف مواد گردید. تحقیقات پیشین، نظیر مطالعه بخشی‌نیا و همکاران (۱۳۹۷) مبنی بر فهم تجربه زیسته افراد کارتن‌خواب و ارائه الگوی توانمندسازی آنان و ارتباط تنگاتنگ کارتن‌خوابی با اعتیاد؛ پژوهش جوادی و پیله‌وری (۱۳۹۶) مبنی بر ارتباط تجربه زیسته مصرف‌کنندگان بی‌خانمان؛ مطالعه چن و همکاران (۲۰۱۹) مبنی برتاثیر عوامل شخصیتی با اختلالات مصرف مواد با مدل‌سازی پاسخگویی؛ صحت و درستی این یافته تحقیق حاضر را تایید می‌کنند.

یافته‌های تحقیق نشان داد ادامه استیصالی زیست‌جهان اعتیادی به عنوان درون‌مایه اصلی چهارم پژوهش که با مضامین فرعی مانند هیجان‌خواهی، طرح‌واره ذهنی منفی، نگرش متضاد به اعتیاد، نگرش متفاوت به زندگی، دلبستگی در زندگی، مانایی در اعتیاد، برزخ گسستگی و وابستگی شکل گرفته است. این یافته پژوهش با پژوهش‌های متقدم مانند گراوند (۱۴۰۲) در بررسی نقش واسطه‌ای اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل و رابطه بین هیجان‌خواهی و همنوایی با گرایش به رفتارهای پرخطر؛ پژوهش قره‌داغی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش کیفی تحلیل تماتیک فهم و شناخت مسائل و نیازهای نوجوانان وابسته به مواد محرک؛ مطالعه غلامی آبیز، عنایت و خسروی (۱۳۹۹) در مطالعه تجربه زیسته زنان از خانواده نابسامان در فرآیند اعتیاد؛ تحقیق کاترین (۲۰۲۱) در پژوهش کیفی تجربه زیسته امید در بحبوحه بهبودی از اختلال مصرف مواد و مطالعه اوانز-

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

پولس و همکاران (۲۰۱۸) درباره ارتباط جنسیتی و سنی مرتبط با هیجان‌خواهی و مصرف مواد در بزرگسالی جوانان، همسو و هماهنگ است.

نتایج تحقیق نشان داد جوانان مصرف‌کننده مواد مورد مطالعه با معنادهی به زیست‌جهان اعتیادی به عنوان مضمون اصلی پنجم پژوهش حاضر، راهبردهای مقابله‌ای ناسازگارانه با نظم موجود در پیش گرفتند. مضامین فرعی مانند چاره‌جویی با مصرف مواد، احساس متناقض، عدم درک متقابل در خانواده، مصرف مواد با آگاهی از مضرات آن، معنادهی به رفتار اعتیادی، فرار از موقعیت در این فرآیند، نقش‌آفرینی کردند. این یافته از پژوهش با نتایج تحقیقات پیشین همچون تحقیق راملاقان و همکاران (۲۰۲۱) مبنی بر شیوع و ارتباط مصرف مداوم و غیرمداوم کانابیس در افراد ۱۵ سال و بالاتر در آفریقای جنوبی؛ مطالعه کاپاسو و همکاران (۲۰۲۱) درباره افزایش مصرف الکل در طول همه‌گیری کووید ۱۹ و تاثیر سلامت روان و سن در کاربران رسانه‌های اجتماعی در ایالات متحده؛ تحقیق وایتیما (۲۰۱۷) درخصوص ارزیابی مصرف مواد در میان نوجوانان و شناسایی عواملی مانند هیجان‌خواهی و درماندگی در مقابل مشکلات؛ تحقیق نعمتی سوگلی‌تپه و خالدیان (۱۴۰۱) باعنوان مطالعه کیفی عوامل موثر بر عود مجدد به مصرف مواد مخدر و اعتیاد؛ پژوهش بیگی و طالع‌پسند (۱۳۹۴) درباره ارزیابی ویژگی‌های شخصیتی و رویدادهای منفی استرس‌زا در تبیین راهبردهای مقابله‌ای منفی در افراد وابسته به موادمخدر و مطالعه کیان‌ارثی و همکاران (۱۴۰۱) مبنی بر اثربخشی خانواده‌درمانی رفتاری بر وسوسه مصرف مواد در نوجوانان ترک‌کننده مصرف مواد همسو است.

در مجموع بر اساس نتایج به دست آمده و همسو با نظریه‌های اصلی تبیین‌کننده اختلال مصرف موادمخدر در حوزه‌های زیست‌شناختی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی، می‌توان گفت افراد مورد مطالعه با تفاوت‌های ذاتی و به دلایل گوناگون زیست‌شناختی، با شخصیت‌های نابسنده و مستعد و دارای مشکلات رفتاری و زندگی در محیط‌های خانوادگی و اجتماعی نامتعادل و به شدت تحت تاثیر فرزندپروری ناقص و ناکارآمد، با فقدان تسلط بر مهارت‌های اصلی زندگی، در دام اعتیاد، گرفتار آمدند. همچنین نتایج تحقیق با نظریات جامعه‌شناسی متقدم مانند نظریه آنومی، نظریه کنترل اجتماعی و

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

خودکنترلی، نظریه یادگیری اجتماعی و خرده‌فرهنگی، نظریه تعامل و ارتباط گزینشی، همسویی دارد. با توجه به نتایج حاصل از این تحقیق می‌توان گفت پدیده وابستگی به مصرف مواد اعتیادآور جوانان یک پدیده چند بعدی، پویا و دارای دلایل متکثر و متعدد است و به ترتیب اولویت؛ عوامل خانوادگی، اجتماعی، فردی، اقتصادی و فرهنگی بیشترین اثر را بر پدیده مورد مطالعه دارند. در مطالعه تجربه زیسته جوانان افراد مورد مطالعه مشخص شد هریک بینش اجتماعی فردی و جهان‌بینی متفاوتی داشتند. آنان با دیدی فردیت‌محور به دنبال ارزش‌گذاری کنش‌های خود در میان همتایان بوده و برای افزایش کیفیت دوستی و تکمیل اوقات فراغت در جمع مصرف‌کنندگان مواد قرار گرفته و با یادگیری رفتارهای اجتماعی حاکم بر پاتوق مصرف موادمخدر، نظام معنایی کنشی خود را با آن فضا هماهنگ کرده و در ذهن خود به کنش خویش، مشروعیت بخشیدند و رفتار وابستگی به مصرف مواد را تا آنجا ادامه دادند که موجب ایجاد زیست‌جهان اعتیادی و قرار گرفتن در گرداب سقوط و افول مصرف مواد شد و فضای ذهنی نمادین خاص، با طرح‌واره‌های ذهنی متفاوت و متضاد با میانجی‌گری هیستری جمعی منفی پیرامون آنان شکل گرفت تا موجب مانایی آنان در مصرف مواد در برزخ گسستگی و وابستگی به مواد اعتیادآور شود و برای فرار از موقعیت و توجیه ذهنی رفتار خود، راهبردهای مقابله‌ای ناسازگارانه با نظم موجود در پیش گرفته و زندگی در عیش مواد و مردن در خوشی کاذب آن را پیشه کردند.

در این تحقیق همانند دیگر تحقیقات کیفی، محدودیت‌هایی نظیر امکان اثرگذاری پیش‌فرض‌ها و دانسته‌های پیشین محقق، وجود داشت که ممکن بود نتایج کار را دچار نقصان کند اما سعی گردید روند پژوهش تا آنجاکه میسر بود به دور از سوگیری، مدیریت شده و به پیش رود. سختی دسترسی و ورود به پاتوق مصرف مواد فرحزاد به دلیل سلسله مراتب قدرتی موجود در آن، بی‌اعتمادی افراد به غریبه‌ها، ترس مداوم آنان از ورود ماموران، خماری در پی مصرف یا عدم مصرف مواد و عدم تمرکز برای پاسخ به سوالات پژوهشگران، از محدودیت‌های پژوهش بود. پژوهشگران با توجه به یافته‌های تحقیق و بر اساس تجارب میدانی و کارشناسی خود، پیشنهاد می‌نمایندآموزش مشارکتی همتایان

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

درباره مهارت‌های زندگی، بازی‌وارسازی هویت و شخصیت در دوران نوجوانی از طریق فعالیت‌های مثبت و جایگزین، تحقیقات پژوهشی مشابه با موضوعاتی نظیر ارزیابی میدانی برنامه‌ها و مداخلات پیشگیرانه نهادهای مسئول در امر کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی، بررسی اثربخشی برنامه‌های آموزشی وزارت آموزش و پرورش و وزارت علوم و تحقیقات و فناوری، وزارت ورزش و جوانان، وزات تعاون، کار و رفاه اجتماعی، سازمان بهزیستی، بررسی میزان تحقق برنامه‌های توانمندسازی و حمایت از مصرف‌کننده مواد بهبودیافته توسط نهادهای مسئول و انجام تحقیق با موضوع مشابه با ارائه پرسش‌ها و فرضیات متفاوت در مقایسه با یکی از ویژگی‌های جمعیت شناختی مانند سن، جنسیت، موقعیت جغرافیایی، سطح تحصیلات و ... انجام شود. در آخر باید گفت، یافته‌های این پژوهش کیفی به منزله مجموعه پیشنهادها می‌تواند برای سازمان‌ها، سیاست‌گذاران و مجریان امر خطیر پیشگیری و درمان اعتیاد به خصوص در حوزه کار با نوجوانان و جوانان مصرف‌کننده مواد با فهم شرایط آنان و متناسب با وضعیت آنها مورد استفاده قرار گیرد.

تقدیر و تشکر

از تمامی شرکت‌کنندگان در پژوهش و کسانی‌که صمیمانه، صادقانه و بدون چشم‌داشت در اجرای این پژوهش همکاری کرده‌اند، به رسم ادب و قدرشناسی، صمیمانه سپاسگزاریم.

منابع

آزادارمکی، تقی و صرامی، فاطمه (۱۳۹۷). مطالعه کارکردهای جامعه‌شناختی سازمان‌های غیردولتی در حوزه درمان اعتیاد. *فصلنامه علمی اعتیادپژوهی*، ۱۲(۴۷)، ۳۰-۵۰.

ازکیا، مصطفی و احمدرش، رشید (۱۳۹۹). *روشهای تحقیق کیفی از نظریه تا عمل (جلد اول تا سوم)*. تهران: انتشارات کیهان.

آیتی، سعید؛ امیراحمدی، رحمت اله و اسماعیلی، علیرضا (۱۴۰۱). مطالعه تجربه زیسته جوانان با اختلال مصرف مواد در شهر بجنورد جهت دستیابی به یک مدل تبیینی. *اعتیاد پژوهی*، ۱۶(۶۵)، ۳۳۳-۳۵۴.

بخشی‌نیا، اکبر؛ ذکائی، سعید؛ صادقی فسایی، سهیلا و آقابخشی، حبیب (۱۳۹۷). *فهم تجربه زیسته افراد کارتن‌خواب و ارایهٔ الگوی توانمندسازی آنان*. پایان‌نامه دکتری مددکاری اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

بیگی، علی و طالع‌پسند، سیاوش (۱۳۹۴). ارزیابی ویژگی‌های شخصیتی و رویدادهای منفی استرس‌زا در تبیین راهبردهای مقابله‌ای منفی در افراد وابسته به موادمخدر: نقش میانجیگر مولفه‌های عواطف منفی. *فصلنامه علمی اعتیادپژوهی*، ۹(۳۵)، ۹-۲۴.

جوادی، سیدمحمدحسین و پیله‌وری، اعظم (۱۳۹۶). بررسی تجربه زیسته مصرف‌کنندگان بی‌خانمان: پژوهش کیفی. *فصلنامه علمی اعتیادپژوهی*، ۱۱(۴۱)، ۳۷-۴۸.

خیرخواه، شهناز (۱۴۰۰). *مقدمه‌ای بر پیشگیری از اعتیاد*. تهران: فدک.

ستوده، هدایت الله (۱۳۸۴). *جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران*. تهران: ندای آریانا.

شیری، طهمورث (۱۴۰۰). *مباحث کاربردی در پژوهش‌های علوم انسانی (ویراست دوم)*. تهران: سیمای شرق.

عباس پور، ذبیح اله و قنبری، زهرا (۱۳۹۹). اثربخشی درمان خانواده‌محور بر نگرش به مصرف مواد در دانش‌آموزان دختر با اختلال مصرف مواد. *اعتیاد پژوهی*، ۱۴(۵۷)، ۱۷۱-۱۸۶.

علی وردی نیا، اکبر. (۱۳۸۵). مطالعه جامعه شناختی اعتیاد به مواد مخدر در ایران. *رفاه اجتماعی*، ۵(۲۰)، ۱۹۳-۲۱۲.

غلامی آبیز، محسن؛ عنایت، حلیمه و خسروی، رقیه (۱۳۹۹). تجربه زیسته زنان از خانواده نابسامان در فرایند اعتیاد. *فصلنامه علمی اعتیادپژوهی*، ۱۶(۶۴)، ۶۱-۸۰.

قاسم‌زاده، داود (۱۴۰۲). مطالعه کیفی علل و زمینه‌های اختلال مصرف مواد در بین دانش‌آموزان شهر تبریز. *فصلنامه اعتیادپژوهی*، ۱۷(۶۷)، ۱۰۱-۱۲۶.

قره‌داغی، شکرالله؛ یحیی‌زاده پیرسرایی، حسین؛ ذکائی، محمدسعید و آقابخشی، حبیب (۱۴۰۱). فهم و شناخت مسائل و نیازهای نوجوانان وابسته به مواد محرک. *فصلنامه علمی اعتیادپژوهی*، ۱۶(۶۶)، ۱۹۳-۲۲۲.

کیان ارثی، سارا؛ عباسپور، ذبیح‌الله و اصلانی، خالد (۱۴۰۱). اثربخشی خانواده درمانی رفتاری بر وسوسه مصرف مواد در نوجوانان ترک‌کننده سوء مصرف مواد. *فصلنامه علمی اعتیادپژوهی*، ۱۶(۶۴)، ۶۱-۸۰.

گراوند، هوشنگ (۱۴۰۲). نقش واسطه اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در رابطه بین هیجان-خواهی و همنوایی با گرایش به رفتارهای پرخطر. *فصلنامه علمی اعتیادپژوهی*، ۱۷(۶۷)، ۲۵-۵۴.

مقدم، محمدحسین (۱۴۰۱). کندوکاوی در بسترهای خانوادگی و پیامدهای پدیده اعتیاد در بین مردان شهر اهواز. *فصلنامه علمی اعتیادپژوهی*، ۱۶(۶۶)، ۱۴۵-۱۷۰.

نارنجی‌ها، هومان (۱۴۰۰). *مهارت‌های فرزندپروری*. تهران: ستادمبارزه با موادمخدر و یونیسف.

نعمتی سوگلی تپه، فاطمه و خالدیان، محمد (۱۴۰۱). مطالعه کیفی عوامل موثر بر عود مجدد به سوء مصرف موادمخدر و اعتیاد با رویکرد گراندد تئوری. *فصلنامه علمی اعتیادپژوهی*، ۱۶(۶۴)، ۲۷۹-۳۰۷.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

نعمتی، شهروز؛ بدری گرگری، رحیم؛ ادیب، یوسف و کاشفی، شهرام (۱۴۰۲). تجربیات زیسته دانش-آموزان دارای پدر وابسته به مواد: یک مطالعه پدیدارشناختی. *فصلنامه اعتیادپژوهی*، ۱۷(۶۸)، ۲۹-۴۶.

هیمن، جین ام (۱۳۹۹). *اعتیاد؛ اختلال انتخاب*. ترجمه علی نیک‌زاد. تهران: رسانه تخصصی. (تاریخ انتشار به زبان اصلی، ۲۰۰۹).

References

Anderson, N. (2016). *Most effective intervention for adolescent substance use disorder*. In BSU Honors Program Theses and Projects, Bridgewater State Uuniversity.

Capasso, A., Jones, A. M., Ali, S. H., Foreman, J., Tozan, Y., & DiClement, R. J. (2021). Increased alcohol use during covid-19 pandemic: The effect of mental health and age in a cross-sectional sample of social media users in the US. *Preventive medicine*, 145, 106-122.

Chen, F., Yang, H., Bulut, O., Cui, Y., & Xin, T. (2019). Examining the relation of personality factors to substance use disorders by explanatory item response modeling of DSM-5 symptoms. *Plos one*, 14(6), 1-17.

Colistra, A. L., Crite jr, C. E., Campbell, J. E., & Brickner, A. (2014). *Best Practices: Substance use disorder treatment for adolescents.* Alexandria, Virginia: American Counselling Association.

Evans-Polce, R. J., Schuler, M. S., Schulenberg, J. E., & Patrick, M. E. (2018). Gender and age-varying associations of sensation seeking and substance use across young adulth hood. *Addictive behaviors*, 84(2), 271-277.

Eze, J. E., Chkwuorji, J. C., Idoko, S., & Ifeagwazi, C. M. (2020). Dose peer pressure and sensation seeking differentially infuence substance use for male versus female trauma-exposed youth*? Journal of substance use*, 25(5), 538-544.

Katherine Lance, M. (2021). *The Lived Experience of Hope the midst of recovery from a substance use disorder: A Phenomenology*. A thesis for the degree of master of science in family sciences in the college of agriculture, food and environment at the University of Kentucky.

Kohlmeier, G. M. (2019). *Study of impact of adolescent perceived parenting traits on the development of bordeline, narcissistic, and histrionic personality disorders based on millons biopsychosocial theory*. Doctoral dissertation, Adler University.

Marsden, J., Darhe, S., Hall, W., Hickman, M., Holmes, J., Humphreys, K., & West, R. (2020). Mitigating and learning from the impact of covid-19 infection on addictive disorders. *Addiction*, 115(6), 1007-1010.

McKetta, S., Morrison, C. N., & Keyes, K. M. (2021). Trends in US alcohol consumption frequency during the first wave of the Sars-Co-2 pandemic. *Alcoholism: clinical and experimental research*, 45(4), 773-783.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]

Nordek, C. D., Riehm, K. E., Smail, E. J., Holingue, C., Kane, J. C., Johnson, R. M., & Thrul, J. (2022). Changes in drinking days among United States adults during the covid-19 pandemic. *Addiction*, 117(2), 331-340.

Ondigo, Q., Birech, J., & Gakuru, O. N. (2019). Drugs and substance abuse among the secondry school students in korogocho: implications for behavior and performance. *IRA international journal of education and multidisciplinary studies*, 14(3), 67-79.

Ramlagan, S., Peltzer, K., & Pengpid, S. (2021). Prevalence and correlates of non-daily and daily cannabis use among persons 15 years and older in South Africa: results of a national survey in 2017. *Substance abuse treatment, prevention, and policy*, 16, 1-10.

Reynolds, B. W., Basso, M. R., Miller, A. K., Whiteside, D. M., & Combs, D. (2019). Executive function, impulsivity, and risky behaviors in young adults. *Neuropsychology*, 33(2), 212-221.

Rogers, A. H., Shepherd, J. M., Garey, L., & Zvolensky, M. J. (2020). Psychological factors associated with substance use initiation during the covid-19 pandemic. *Psychiatry research*, 293, 113-127.

Selseng, L. B., Follevåg, B. M., & Aaslund, H. (2021). How people with lived experiences of substance use understand and experience user involvement in substance use care: a synthesis of qualitative studies. *International journal of Environmental Research and public health*, 18(19), 102-119.

Smith, M. (2013). Care of adolescents who have mental health and substance misuse problems. *Mental health practice*, 16(5), 32-36.

United Nation Office on Drugs & Crime (2020). *Drugs and Age-Drugs and Associated Issues Among Young People and Older Nations Publication.* US: United Nation Office on Drugs & Crime.

Van Manen, M. (1990)**.** *Researching lived experience: human science for an actionsensitive pedagogy*. London,Ontario, Canada: the university of western Ontario.

Wagner, M. K. (2001). Behavioral characteristic related to substance abuse a risk-taking, sensation- seeking, anxiety and self-reinforcement. *Addictive behaviors*. 26(1), 115-120.

Wahab, S., Baharom, M. A., Rahman, F. N. A., Wahab, K. A., Zulkifly, M. A., Azmi, A. D., & Ahmed, N. (2021). The relationship of Lifetime substanceuse disorder with family functioning, childhood victimization, and depression among juvenile in Malaysia. *Addictive behaviors reports*, 14, 1-10

Waithima, C. (2017). Substance use assessment among school going adolescents in Kenya. *African journal of clinical psychology*, 1, 23-35.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.39]